

VÂKÎ'ÂT-I SULTAN CEM'DE BATI KÜLTÜRÜ HAKKINDA BAZI EGZOTİK DİKKATLER

Some of the Exotic Considerations About the
Western Cultures in the Book of Vakıat-ı Cem Sultan

Quelques remarques exotiques a propos de la culture occidentale
dans "Vâkî'ât-ı Sultan Cem"

Doç. Dr. Osman HORATA*

ÖZET

Vâkıât-ı Sultan Cem, Türk tarihinin trajik kahramanlarından biri olan Cem Sultan'ın hayatını anlatan bir kroniktir. Şehzadenin yanında bulunanlardan biri olan Haydar Çelebi tarafından yazıldığı tahmin edilen bu eser, tarihi bir kaynak olmasının yanında; Osmanlıların devletten imparatorluk sürecine girdiği bir dönemde, Batı hakkında bir Türk'ün gözlemlerini aksettirmesi bakımından da önemlidir. Eser, şu anki bilgilerimize göre bu konuda ilk olma özelliğine sahiptir. Fakat yazarın, Batı'yı tanıma konusunda özel bir merakının olmaması, anlatılanların egzotik bilgilerle sınırlı kalmasına sebep olmuştur. Bu olay, Türk ve Batı kültürünün savaşlar, ticaret ve göçler dışında ilk defa karşılıklı temasına ve yoğun bir diplomasi trafiğine yol açmıştır. Makalede, bu temasın *Vâkıât*'a akseden kültürel boyutu üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler

Cem Sultan, Vâkıât-ı Sultan Cem, Haydar Çelebi, Batı kültürü, seyahatname.

ABSTRACT

Vâkıât-ı Sultan Cem is a chronical work, narrating the biography of Cem (Djem) Sultan who was one of the tragical heroes in Turkish history. It is thought that the work was written by Haydar Çelebi, one of Cem's companions. In addition to being a historical source, the work is important in that it observations of a narrating Turk about Europe in a period when the Ottoman state was transforming in to an empire. According to the present state of our knowledge, this work is the first example in this respect. Since the West, there are only exotic informations in the book. The Cem Sultan affair brought about for the first time intensive diplomatic relations between the Ottoman and the West, apart from the wars, trade and migrations. The article dwells on the cultural dimension of this interaction as reflected in the *Vâkıât*.

Key Words

Cem (Djem) Sultan, Vâkıât-ı Sultan Cem (Djem), Haydar Çelebi, West culture, books of travel.

II. Bayezid (1450-1512)'le girdiği taht kavgasından mağlup çıkarak vatanı terk etmek zorunda kalan Cem Sultan (1459-1495), Türk tarihinin en trajik kahramanlarından biridir¹. Rodos, Fransa ve İtalya'da geçen 13 yıllık (1482-1495) sürgün hayatının sonunda 39 yaşında ölen veya bir başka görüşe göre zehirlenerek öldürülen bu talihsiz şehza-

denin hayatı; gerek Batı'da, gerekse ülkemizde geniş bir yankı bulmuş ve hakkında birçok eserin yazılmasına sebep olmuştur (bk. Horata 2000: 91-109). Cem Sultan'ın hayatıyla, bilhassa sürgün yıllarıyla ilgili bilgiler, büyük ölçüde *Vâkıât-ı Sultan Cem* adlı esere dayanmaktadır. Onun yanında bulunanlardan biri tarafından yazıldığı anlaşılan bu eser,

* Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi.

şehzadenin ölümünden 20 yıl, II. Bayezid'in ölümünden de 2 yıl sonra (920/1514) kaleme alınmıştır. Bu konuda, son yıllarda yayımlanan Vatikan (Galatto 1986) ve Topkapı Sarayı'ndaki arşiv kayıtları (Lefort 1981) ile Rodos şövalyelerinden Guillaume Caoursun'un Lâtinçe eserleri (Vatin 1997: 259-346) ise, daha çok teferruatla ilgili hususlar etrafında kalmıştır. *Vâkıât-ı Sultan Cem*, önemli bir kronik olmanın yanında, Osmanlıların devletten imparatorluğa geçiş sürecine girdiği bir dönemde, Batı hakkında bir Türk'ün gözlemlerini aksettirmesi bakımından da önemlidir. *Vâkıât*, şu anki bilgilerimize göre bu konuda ilk olma özelliğine sahiptir; fakat eserin bu yönü üzerinde yeterince durulmamıştır.² Yazarın, Batı'yı tanımak konusunda "özel" bir merakının olmaması, verdiği bilgilerin bir yerden diğerine nakilleri sırasında görebildiği bazı egzotik bilgilerle, kendi ifadesine göre "gariplikler"le sınırlı kalmasına sebep olmuştur.

Vâkıât-ı Sultan Cem, şehzadenin sergüzeştine düşülen kısa notlardan oluşan rûzname/günlük türünde bir eserdir. Sanat kaygısından uzak, mahallî deyişlerle örülü üslûbu, onu 16. asır sade nesrinin güzel örnekleri arasına dahil etmiştir. Ayrıca eser, yazarın görmek fırsatı bulduğu yerler ve kişiler hakkındaki tasvirleriyle de bir seyahatname özelliği göstermektedir. Edebiyatımızda, Evliya Çelebi (1611- 1684-85?)'ye kadar yazılan seyahatnamelerin, Osmanlı coğrafyası ve daha çok kutsal topraklarla sınırlı olduğu, Batı coğrafyasına açılışın ilk defa 17. asırda *Seyahatname* ile başladığı bilinmekle birlikte (Asiltürk 2000: 211); *Vâkıât* bu özelliği ile Batı coğrafyasına açılışı yaklaşık 150 yıl öteye götürmektedir. Bu eser, aynı zamanda gayriresmî bir sefaretname özelliği taşımaktadır.

Fakat sefaretnamelerde gördüğümüz, Batı'nın askerî, siyasî ve sosyal hayatı hakkında bilgi verme kaygısı onda yoktur. Zaten, Osmanlıların kendilerine olan aşırı güven duygusu ve üstünlüklerine olan inançları, yükselme dönemlerinde Batı'daki gelişmelere ilgisiz kalmalarına sebep olmuş; 17. asırdan itibaren kendisini hissettirmeye başlayan çözüme olgusu karşısında da uzun süre devlet ve toplum hayatındaki bozulmanın sebebini "kanûn-ı kadîm"den uzaklaşmakta aramışlar; Batı'ya yönelik ise öncelikle savunma alanında olmak üzere bilim ve kültür hayatında 18. asırda başlamıştır (bk. Öz 1997). Aynı şekilde, Osmanlıların Batı'yı yakından tanımak amacıyla Avrupa'da daimi elçilikler kurmaları 18. asrın sonunda gerçekleşmiştir. Batılı ülkeler ise, Osmanlı topraklarında öteden beri daimî elçiler bulundurmışlardır (Unat 1992: 14). İlk örneklerine 17. asrın ortasında rastlanılan sefaretnamelerde de Batı hakkında egzotik bilgilere rastlanmaktadır.

Osmanlıların zirvede olduğu bir dönemde kaleme alınan *Vâkıât-ı Sultan Cem*'de; yukarıdaki sebeplerle Batı, sadece bir "Kâfiristan"dır ve egzotik bir merak olmanın ötesinde fazla bir anlam taşımamaktadır. Batılı devletler açısından ise, bilhassa İstanbul'un fethinden sonra Osmanlı önemli bir çekim merkezi olmuştur. *Vâkıât* yazarında da Frenkleri küçümseyici, ironik bir bakış açısı yer yer kendisini hissettirmektedir. Buna karşılık, şehzadeyi Osmanlılara karşı bir koz olarak kullanma amacındaki Batılılarda, Türkler hakkında korkuyla karışık bir merak duygusu vardır. Cem Sultan olayına yakından tanıklık eden Guillaume Caoursun ise, şövalyelerin propagandasını yapmak amacıyla yazdığı eserlerinde dostane ve gerçekçi bir

Cem portresi çizmiş ve kendileri için önemli bir tehlike arz eden Osmanlı donanmasının büyüklüğünden duydukları korkudan bahsetmiştir (Vatin 1997: 378-379).

Vâkiât-ı Sultan Cem, tarihî önemi sebebiyle asıl ve sadeleştirilmiş olarak birkaç defa yayımlanmıştır. Eserin, Viyana Millî Kütüphanesi (Mxt. 201 Flügel 1213), Sait Paşa Kütüphanesi ve Şevket Rado'nun şahsi kütüphanesinde olmak üzere bilinen 3 yazma nüshası vardır. İlk olarak, Sait Paşa Kütüphanesindeki nüshası eski harflerle *Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası*'nda yayımlanmış (M. Arif 1913); daha sonra sadeleştirilmiş baskıları da gerçekleştirilmiştir (Vakit Matbaası, İstanbul 1956; Rado 1969b). Son yıllarda eserin tenkitli metni, Fransızca çevirisi ve Viyana nüshasının tıpkı-basımı yayımlanmıştır (Vatin 1997: 117-253). Kanunî devrinde kaleme alınan ve yazarı bilinmeyen *Gurbet-nâme-i Sultan Cem* adlı eser ise, küçük farklılıklarla *Vâkiât*'ın benzeridir. Bilhassa eserin ilk kısmı küçük farklarla *Vâkiât*'tan kopya edilmiş, ikinci kısmı ise kısaltılmıştır (Danişmend 1954: 211-273; M. Arif 1913: 23).

Vâkiât'ın yazarı ise bilinmemektedir. Fakat Cem'in maiyetindeki insanlardan biri tarafından yazıldığı anlaşılmaktadır. M. Arif, bunun şehzadenin ölünceye kadar yanından ayrılmayan Haydar Çelebi tarafından yazılmış olabileceğini söyler (1332: 34-35). Rado da bu görüşe katılır (1969a: 4). Vatin (1997: 378) ise, *Vâkiât-ı Sultan Cem*'in şehzadenin Mısır seferinden itibaren yanında bulunan ve 1483- 1487 yılları arasında ondan ayrıldığı anlaşılan biri tarafından yazıldığını söyler, fakat bir isim vermez. Cem'in maiyetindeki isimlere bakıldığında, bu konuda akla gelen ilk isim Haydar Çele-

bi olmakla birlikte, kesin bir şey söylemek mümkün değildir. Haydar Çelebi, Cem Sultan'ın defterdarı ve aynı zamanda en yakın muahiplerinden biridir. Sivrihisar'da doğmuş, şehzade ile birlikte Rodos'a gitmiş ve esaret günlerinde de onun yanından ayrılmamıştır. Şehzade öldükten sonra da vefat haberini, onun eşyaları, maymunu ve papağanı ile birlikte İstanbul'a getirmiş ve papağana öğrettiği II. Bayezid'i övücü sözlerle hayatını kurtarmıştır Cem hakkında verdiği bilgilerde daha çok *Vâkiât*'a dayanan *Tâcü't-Tevârih*'te ise, şehzadenin ölümünden sonra özel eşyaları ve papağanını getiren zatın Kâtibzâde Nasuh Çelebi olduğunun söylenmesi, Haydar Çelebi ismi konusundaki şüpheleri arttırmaktadır (Haydar Çelebi hakkında bk. Horata 2000: 95-96). *Vâkiât*'ın, II. Bayezid'in ölümünden iki yıl sonra yazılması, yazarın padişahın ölümünü özellikle beklediğini düşündürmektedir.

Vâkiât-ı Sultan Cem'in ilk kısmında, Cem'in doğumundan Rodos'a gitmeye karar vermesine kadarki hayatı, saltanat mücadeleleri verilmiş; daha sonra şehzadenin Rodos, güney Fransa ve İtalya'da geçen günleri, bir şatodan diğerine nakledilişi kısa notlarla anlatılmıştır. Eser, mesnevilerde olduğu gibi dua kısmıyla sona ermiştir. *Vâkiât*'ta asıl ağırlığı ikinci kısım oluşturmaktadır. Yazar, zaman zaman olayların perde arkası, şovalyelerin ve Cem'in iç dünyasıyla ilgili yorumlara yer vermiştir. Cem, Konya'dan ilk ayrılışında, validesi, haremî, evladı ve cariyelerinden oluşan 40 kişilik bir kafiyle yola çıkmış, kendisine daha sonra katılanlarla bu sayı 300'ü bulmuştur. Rodos'a ise 30 kişi ile gitmiş, çocuklarını ve validesini Mısır'da bırakmıştır. Taşeli'de kalan bazı adamları ise daha sonra kendisine katılmıştır. Rodos'ta

azat ettiği esirlerle maiyetindeki insanların sayısı daha da artmıştır. Fakat bunların bir kısmı çeşitli sebeplerle kafileden ayrılmışlardır. Bunların çoğunun da akıbetleri bilinmemektedir.

Vâkıât'ta, Batı'yla ilgili bilgiler daha çok yazarın seyahatleri sırasında rastladığı garip olaylar etrafında odaklaşmaktadır. Bu da, yukarıda belirtilen bakış açısının yanında, Cem ve maiyetindekilerin hayatlarının esaretten farksız olması, sadece onların müsaadesi oranında insanlarla haşır neşir olabilmesinden kaynaklanmaktadır. Yazarın gözlemleri de, daha çok Cem için düzenlenen bir eğlence hayatı ile yolculukları sırasında gördüğü yerler ve birkaç şehirle ilgili tespitlerden ibarettir.

Batılı devletler, Cem'i Osmanlıların fetihlerini durdurmakta bir koz olarak görmüşler ve onu adeta paylaşmamışlardır. Hatta Vatikan'ın şehzadeyi vermek istememesi, Fransa kralı VIII. Charles'ın İtalyanlara savaş açmasına bile sebep olmuştur. Bunlar Cem'e gösterilen ilginin büyüklüğünü göstermektedir. Bu sebeple gittiği yerlerde bir sultan gibi karşılanmıştır. Cem ise, buna karşılık son derece mağrur ve aynı zamanda duygusal bir kişilik sergilemiştir. Cem'in gittiği yerlerde gördüğü özel ilgi, *Vâkıât* yazarını da etkilemiş, onun Roma'da Papa tarafından karşılanışını şöyle anlatmıştır:

"Papa murassa لباسlar giymiş, üç boynuzlu murassa tacını başına geçirmiş, parmaklarına kıymetli taşlı yüzükler takmış ve bir tahta oturmuştu. Papanın sağındaki ve solundaki koltuklarda kardinaller oturuyordu. Elçiler ve bütün diğer erkânı ayakta duruyorlardı. Merhum Sultan Cem, arkasında kendi daire-si halkı ile birlikte Rodos beyleri ve Fransa kralının Monsenyör dö Falkon nam

adamı olduğu hâlde divana girerek ilerledi. Bu esnada kardinaller ayağa kalktılar ve bey merhum yakın geldikte Papa dahı ayağa kalkarak şehzadeyi karşıladı ve kucaklayarak merhumu boynunun iki tarafından öptü ve onu taltif edecek sözler söyledi ve şehzade yine hürmet ve riayetle saraya iade edildi. Kabul resmi bu suretle sona erdi" (s. 46)³

Cem, bu görkemli karşılamının ardından iki gün özel ziyafetlerle ağırlandı. Üçüncü gün, yalnız başına papayla görüşmeye çağrılır. Batılı ülkelerin gerçek niyetini anlayan Cem, Rodos şövalyelerine sığınma sebebinin Rumeli'ye geçmek olduğunu belirterek, tek düşüncesinin artık Mısır'a annesi ve çocuklarının yanına dönmek olduğunu söyler ve bu konuda kendisine yardımcı olunmasını ister (s. 48-49).

Cem, güç şartlarda, yokluk içinde ziyaret ettiği devlet büyüklerine hediyeler verirken, bir şato beyinin hediye olarak soğanla gelmesini (s. 29) yazar ironik bir şekilde anlatır. Vatikan'daki papalık seçimi eserin en ilginç yerlerinden biridir. Yazarın Roma'da bulunduğu sırada şahit olduğu bu seçim törenine göre, ilk olarak kırk kadar kardinal kilisede toplanıp kendi aralarında uzun süre müşavere ederler ve sayı ikiye düşünce seçim yaparak sonucu halka ilan ederler. Bunu öğrenen halk da zengini fakiri, genci yaşlısı hepsi kardinalin evini yağmalarlar. Birinci törenden sonra, seçilen kardinaller Sen Petro kilisesine götürülerek ilginç bir kontrole tabi tutulurlar. Yazarın anlattığı bir rivayete göre, papalar sakal bıyık bırakmadıkları için, bir kadın cinsiyetini gizleyerek papa seçilmiş ve bir süre sonra da zina ile bir çocuk doğurmuştur. Bunu önleyebilmek için, papanın cinsiyetini belirlemek üzere aşağıdaki törenin yapılması gelenek hâline gelmiştir:

“Rivayet edildiğine göre yeni papa kiliseye vardığında altı delik bir koltuğa oturtulmuş. Papa bu sandalyeye oturduğu vakit t. ş. klarını delikten sarkıtmış ve kilisenin kendine inanılır bir papazı da elini sandalyenin altına sokup papanın hakikaten huşyeleri olup olmadığına kani olmak için onları yoklarmış. Papaz eğer papayı erkek bulursa, (papa erkektir) diye halka tebşir eder ve bu müjdeyi işiten her şehirli de sevinçle bunu tekrar eder, birbirine duyurur, müjdelemiş. ” (s. 53)

Batı'daki eğlence adetleri, kadın erkek ilişkilerinin farklılığı da yazarın hayret içinde anlattığı olaylardandır. Macaristan'a geçmek isteyen Cem, yazarın “mahbûb ve mahubesi bol, bağ ve bahçesi çok, güzel” bir şehir olarak anlattığı Nice'te çeşitli vaatler ve entrikalarla oyalanırken, bir taraftan da kendisi için özel eğlence âlemleri düzenlenir. Bu eğlencelerde şehrin bakire kızları getirilerek dans ettirilir. Yazara göre, Cem bunlardan birine de gönlünü kaptırır:

“Sultan Cem'i bu müddet içinde oyalayıp eğlendirmek için, sık sık şehrin güzel bakire kızlarını getirip dans ettirirler, hora teptirirlerdi. Onların adetlerinde kaç göç yoktur. Hatta öpüşmekle, kucaklaşmakla iftihar ederler ve oyun oynayarak yorulan kızlar dinlenme ihtiyacını duyduklarında -boyunları, kolları açık saçık- yabancı erkeklerin dizlerine oturuverirler. Aralarında pek güzel birisine bir aralık şehzâde bile alâka göstermişti!” (s. 26-27).

Cem ve maiyetindekiler Fransa'da hisar hisar dolaşırlarken, sun'î göller, sepetler içinde göllere nakledilen balıklar, büyük çayırarla karşılaşır. Bunlar yazarı oldukça şaşkırtır:

Geçtiğimiz bu memleketlerin çoğunda birçok sun'î göller ve ekilmiş çayır

gördük Sun'î göller, iki dağ arasını bir set ile bağlayarak ve oraya su salarak meydana getiriliyormuş. Bu göllerde balık üretmek suretiyle onlardan faydalanırlarmış. Üretilecek bu balıkları da beş on günlük yerlerden sepetler içinde sun'î göllere diri diri şöyle naklederlermiş.

Sepetlere bir kat saman, bir kat balık yerleştirmek suretiyle sepetleri doldururlar ve onları merkeplere yükletirlermiş. Geceleri serinlikte yol alırlar ve gündüzleri balıkları sepetlerden çıkararak suya salarlar ve akşam olunca tekrar sepetlere yerleştirerek yollarına devam ederlermiş.

Sun'î göle ulaşınca balıkları göle bırakırlarmış; balıklar orada üretilmiş ve dört, beş yıl sonra civar şehir ve kasabalar halkına haber ulaştırılarak gölün suyu salıverilirmiş. Gölde su azalınca balıkları tutarak satarlar binlerce altın kazanırlarmış. Böyle üretilen ve satılan balıkları alan pazarcıların da şehir ve kasabalarda küçük havuzları ve sandıkları olurmuş. Onlar da satın aldıkları göl balıklarını yine diri diri bu havuzlara ve sandıklara götürerek su içinde bulundururlar ve onları oralarda aylarca barındırarak halka arz ederlermiş. Müşteri de balıkları görür ve beğendiğini tutturarak satın almış.

Sun'î çayırara gelince, onlar da çayır tohumu ile meydana getirilirmiş. Yani bayırları, sahraları sürerek çayır tohumunu ekerler ve üç dört yıl ona hiç ilişmeyip yonca sular gibi muttasıl sularlarmış ve bu suretle artık çayır o kadar kuvvet bulur ve o kadar köklenirmiş ki adeta saban sökmez olurmuş. Ondan sonra ne kadar biçilse, ne kadar hayvan salınarak yedirilse çayıra hiç zarar gelmezmiş. ” (s. 34-35).

Deniz seyahatleri sırasında rastladığı büyük balıklar ve onların avlanışiy-

la ilgili verilen bilgiler de oldukça ilginçtir:

“Bir gün de kuşluk vakti, büyük bir balık gördük ki sırtı suyun dışında yüzüyor ve karşından bir kadırgayı ters çevirmişler gibi görünüyordu. Ağzı ile püskürttüğü su iki mızrak boyu havaya yükseliyordu. Biz balığın büyüklüğüne hayret ve taaccüp ettiğimizde gemiciler bize buralarda gayet büyük balıklar tutulduğunu ve bunların her birinden iki varil yağ alındığını söylediler. Fıçıların küçüğüne bunlar varil diyorlar. Sona da gemiciler bize bu balıkların tutulma usulünü anlattılar.

Anlattıklarına göre herhangi boş bir varili içerisine su sızmayacak surette ziftlerler; üzerine yer yer oltalar bağlarlar; oltaları yemleyerek varili denize sallarmış. Bu büyük balıklardan biri yemlere gelip oltalardan birini yutunca olta boğazında kalır ve balık da varille mücadeleye başlamış. Bir müddet varil suya batar, tekrar suyun yüzüne çıkarılmış ve uzun bir çabalama sonunda balık mecalisiz kalır, varili suyun içine çekemez olur ve kendisi de suyun yüzüne çıkarılmış. O vakit gemilerle balığın üstüne varırlar; bazı yerlerinden ipler geçirip bağlarlar; kenara sürüklerler, sahile gelince de öküzlerle onu karaya alırlarmış.” (s. 25)

Yazarın uzun yolculukları sırasında en çok dikkatini çeken yerler, yüksek dağlar ve engin denizlerdir. Sicilya Adası civarında geçerken gördükleri yanardağın yüksekliği, ondan yükselen alevler ve dumanlar yazarı hayretler içinde bırakır. Bu dağ, ismi verilmemekle birlikte meşhur Etna yanardağıdır (s. 22, 28). Akdeniz’in uçsuz bucaksız sularında yol alırlarken, hiç kara görünmemesi onları oldukça korkutur. Bu yolculukları sırasında, uçmaya mecalleri kalmayan kuş-

ların denize düşüşleri, gemiye konanların ise kolaylıkla yakalanması yazarın dikkatini çeken olaylardandır (s. 24). Vilefrans’taki Zante adasına geldiklerinde ise kuvvetli bir rüzgarla karşılaşılır. Gemi yüzlerce mil sürüklenir. Bir başka fırtınada ise limana bağladıkları geminin ipi kopar, ancak rüzgarın ters esmesiyle gemi kurtulabilir. (s. 42)

En çok beğendikleri şehir Nice’dir. Fakat oradaki veba salgını, Cem ve maiyetindekilerin şehri terk etmelerine sebep olur. Onlar bir şehirden diğerine günlerce seyahat ederler. Fakat bu şehirlerin birkaçı dışında bir bilgi verilmez. Kısaca bilgi verdiği şehirlerden biri de San Jan (Saint-Jean) ve Binaşkur’dur. Lion şehrinde de birçok “garibeler” görür, fakat onları anlatmaz. Sadece büyük, günlerce süren pazarını anlatır. Yazar, seyahatleri sırasında kaptanın şehzadeye Paris’i görmeye niçin gitmediğini sorarak, oranın Cennet gibi, “mahbubu ve mahubesi bol, bahçelerle süslü, meyveleri ve gönül eyleyecek yerleri çok bir şehir” olduğunu söylediğini, anlatır (s. 55). Cem, ikinci aşk macerasını iki ay kaldığı Sasonage’de hisar beyinin kızı Filipin Elen’le yaşar. Yazarın ifadesine göre, Cem ve Elene “sevişmiş ve mektuplaşmış, karşılıklı sevgi teatisinde bulunmuştur”. İki yıl süreyle kaldığı Bukolomik hisarı (şatosu), büyük bir göle dayanan, etrafı da içi su ile doldurulmuş derin hendeklerle çevrili bir kale olarak anlatılmıştır (s. 35-36).

Cem Sultan’ın, bir taraftan Batılı devletler, bir taraftan da II. Bayezid’in baskıları altında geçen 13 yıllık sürgün hayatı trajik bir şekilde Napoli’de noktalanır. Şehzadenin dramına bizzat yakından tanık olan bir yazar tarafından kaleme alınan bu eser, Cem Sultan olayının tarihi yönünü aydınlatmasının dışında,

yukarıda görüldüğü gibi egzotik çerçevede kalmakla birlikte Batı kültürü hakkında bir Türk'ün gözlemlerini aksettiren ilk eserlerden biri olması sebebiyle de önem kazanmaktadır. Vatin (1997: 377), yazarın Batı hakkında verdiği bilgilerin tarihî gerçeklere uyduğunu söyler. Türk ve Batı kültürünün karşılıklı etkileşimi, savaşlar, ticaret, sürgünler, göç, din değiştirme, mühtediler ve yabancı elçiliklerle biteviye süregelen bir süreç olmakla birlikte (İnalçık 1993: 428); Cem Sultan vak'ası, savaşlar ve göçler dışında ilk defa iki kültürün karşılıklı temasına ve yoğun bir diplomasi trafiğine yol açmıştır (İnalçık 1979). *Vâkıât*, bu temasın kültürel boyutunu aksettirmesi bakımından da ihmal edilmemesi gereken bir eserdir.

NOTLAR

¹ Cem Sultan'ın hayatı hakkında bk. Baysun 1945: 69-81; Thuasne 1892 vs.

² Cem Sultan'la ilgili ülkemizdeki yayınlarda eserin bu özelliği üzerinde durulmamakla birlikte; şehzade hakkında bir doktora tezi hazırlayan N. Vatin (1997) tarafından bir makale konusu olarak ele alınmıştır (Vatin 1984: 237-248).

³ Verilen örnekler, *Vâkıât-ı Sultan Cem* (Vakit Matb., İst. 1956)'in sadeleştirilmiş baskısından alınmıştır. Verilen sayfa numaraları bu esere aittir.

KAYNAKLAR

ALTINAY, Ahmet Refik (2001), *Sultan Cem*, (Hazırlayan: İ. Delioğlu), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.

ASİLTÜRK, Baki (2000), "Türk Edebiyatında Gezi Kitapları Bibliyografyası", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 2: 209-240.

BAYSUN, M. Cavid (1945), "Cem", *İslâm Ansiklopedisi*, 3: 69-81.

DANIŞMENT, İ. Hami (1954), "Vâkı'ât'a Nisbetle Gurbet-nâme", *Fatih ve İstanbul*, II/7-12: 211-270.

GALATTO, Aldo (1986), "Venedik Devlet Arşivinde Osmanlı Şehzâdesi Cem'le İlgili Belgeler", (çev. M. Şakiroğlu), *Tarih ve Toplum*, 5 (30): 10-34.

HAYDAR BEY (1956), *Vâkıât-ı Sultan Cem*, (Sadeleştirilmiş baskı), İstanbul: Vakit Matb.

HORATA, Osman (2000), "Cem Şairleri: Bir Kader Birliğinin Anatomisi", *Bilgi*, 15: 91-109.

INALCIK, Halil (1979), "A Case Study in Renaissance Diplomacy: The Agreement Between Innocent VIII ad Bayezid II on Djem Sultan", *Journal of Turkish Studies*, III: 209-230.

INALCIK, Halil (1993), "Osmanlılarda Batı'dan Kültür Aktarması Üzerine", *Osmanlı İmparatorluğu, Toplum ve Ekonomi*, İstanbul: Eren yay., s. 425-430.

LEFORT, Jacques (1981), *Documents Grecs dans les Archives de Topkapı Sarayı, Contribution a l'histoire de Cem Sultan (Topkapı Sarayı Arşivlerinin Yunanca Belgeleri, Cem Sultan Tarihine Katkı)*, (Çev. Hatice Gonnet), Ankara: TTK Yay.

M. ARİF (1913), "Vâkı'ât-ı Sultan Cem", *Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası*, 22 (1331/1913): 1-16; 23 (1332/1913): 17-22; 25 (1332): 23-35.

ÖZ, Mehmet (1997), *Osmanlıda Çözülme ve Gelenekçi Yorumları (XVI. Yüzyıldan XVIII. Yüzyıl Başlarına)*, İstanbul.

RADO, Şevket (1969a), "On Altıncı Yüzyıla Ait Bir Eseri Bugünün Diline Çevirirken: Vâkı'ât-ı Sultan Cem", *Hayat Tarih Mecmuası*, yıl: 5, sayı: 49: 4-9.

RADO, Şevket (1969b), "Sultan Cem'in Başına Gelenler: Vâkı'ât-ı Sultan Cem", (Sadeleştirilmiş metin) *Hayat Tarih Mecmuası*, 5 (49): 6-8; 5 (50): 4-9; 5 (51): 10-14; 5 (52): 11-15; 5 (53): 11-15; 5 (54): 9-13.

ŞAKIROĞLU, M. ve G. KUT, "Cem Sultan", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 7: 283-285.

THUASNE, M. L. (1892), *Djem Sultan, Etude Sur La Question d'orient a la Findu XV e Siecle*, Paris.

UNAT, F. Reşit (1992), *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri*, 3. Baskı, Ankara: TTK Yay.

VATIN, Nicolas (1984), "A Propos De L'exotisme Dans Les Vâkı'ât-ı Sultan Cem: Le Regard Porte Sur L'europe Occidentale A La Fin Du XV' Siecle Par un Turc Ottoman", *Journal Asiatique*, CCCXXII (1-2): 237- 248.

VATIN, Nicolas (1997), *Sultan Djem, Un Prince Ottoman dans l'Europe du XV e siecle d'aprees sources contemporaines; Vâkıât-ı Sultan Cem*, Ankara: TTK Yay.